

Реліквії як антистрес

ІРИНА ПУСТИННИКОВА

27 ЛЮТОГО 2026

Кілька років тому стали дуже популярними іграшки-антистреси. Береш річ у руки – взаємодієш із річчю – заспокоюєшся. Алгоритм саме такий. Утім, ця формула працює і поза китайськими силіконовими кулями – із родинними реліквіями.

Фото: Annie Spratt

Любити речі зараз не модно. Марі Кондо, тендітна усміхнена гуру з країни, де сходить сонце і всім дуже тісно, проповідує розумний мінімалізм і порожні полиці в шафах. Вона радить

визначати, чи кожна окрема річ у хаті запалює у вас радість (саме так, «sparks joy»), і якщо ні, то чемно їй вклонитися, подякувати за минуле поруч і віднести на смітник. Марі Кондо не уявляє навіть, як болітиме спина після тисяч поклонів під час прибирання одного балкона в хрущовці десь у Бердичеві чи окремо взятого сараю під Теремовлею. Ми – нація людей, які всотали розуміння дефіциту з материнським молоком. Нам складно прощатися з чимось, що нехай не сочиться радістю і не випромінює оптимізму, але може згодитися – десь, колись, коли кінь блід процокотить копитами і знову прийде голод / відчай / інфляція / війна. Наша генетична пам'ять не чула про довгі періоди спокою.

Так хочеться бути, як Марі Кондо. Але рідна хата (мій син – уже п'яте покоління нашої родини, яке живе тут) дуже далека від вихолощеного мінімалізму. Я люблю речі. Я люблю речі з історією. Я люблю речі з історією свого роду.

Це те, чого нас всіх як націю старанно позбавляли у ХХ столітті. Маленькі машини часу, предмети-свідки, предмети-нагадування: вони, їхні власники – жили. Були реальними, як реальні зараз ми. Торкнешся – і заспокоїшся. Відразу. Вмить. Так це працює.

Портсигари діда – дешеві, простенькі залізні коробочки: одна з качками на кришці, інша – з двома мисливськими собаками. Ціла пачка сигарет «Герцоговіна Флор»: він палив до 1960, а потім за один день вирішив кинути – і більше до цигарок не доторкався. Дитяча ложечка прабабусі Надії. Її ж весільний восковий вінок під склом окладу простенької ікони – народ називав такі «восківками». Вони увійшли у європейську моду 1840 року, після весілля англійської королеви Вікторії, яка вперше одягнула вінок із флердоранжу, прикрашений перлами. А що апельсини в Україні не росли, то майстрині робили вінки у вигляді знайомих їм квітів чи гілочок. Колись вінок, певно, був красивий і кольоровий, а зараз потемнішав від часу і скидається більше на терновий вінець, ніж на атрибут нареченої.

Фото авторки

Надія Балицька народилась 1899 року в містечку Жванець на Дністрі (зараз село Кам'янець-Подільського району Хмельницької області), на кордоні з Австро-Угорщиною. Вінчалися прабаба й на рік за неї старший прадід Георгій Бржосневський у церкві села Довжок, імовірно, 1917 року – точної дати ніхто в родині не пам'ятав. Мешкали спочатку в сусідньому селі Суржа, а коли 1920 року владу на Поділлі захопили більшовики, мусили перебраться до Кам'янця. Вінчальну ікону з вінком забрали з собою. Як і дворянські грамоти – їх возили з будинку в будинок, аж врешті спалили на початку тридцятих у пічці кімнати, де я пишу цей текст. Бабусі Антоніні було тоді років із вісім, і найяскравіше вона запам'ятала, як плакала

мама, а батько, зціпивши зуби, помішував папери кочергою.

Гарна бронзова підставка під гасову лампу – з янголятами, що несуть квіти та фрукти. Старовинне дзеркало в рамі з червоного дерева – збереглися не всі декоративні деталі, а амальгаму вкрили цяточки часу. Крихітний – грамів на 30, не більше – келишок, із якого, розповідала мама, прадідусь Георгій випивав аперитив перед обідом. Прадідусева підшивка журналів «Довкола світу» за 1914 рік – я обожнювала гортати її в дитинстві: праворуч тоне корабель, підстрілений у морській битві; ліворуч рекламують мозолін, який «знищує мозолі з коренем», БАДи початку ХХ століття («Д-ра ШИНДЛЕРЪ-БАРНАЙ “Маріенбаскыя редуціонныя пилюли” против ОЖИРЪНІЯ и отличное слабительное средство. Настоящая упаковка въ коробкахъ красного цвѣта, съ описаниемъ способа употребленія. Продажа во всехъ аптекахъ и аптекарскихъ магазинахъ»), косметику («Идеаль женщины был и остается БЕРЕЗОВЫЙ КРЕМЪ, приготовленный в лаборатории А.Энглундъ») і складні гумові конструкції під назвою «Целло № 16», які треба було носити вдома, якщо мріялося про зміну форми носа, – чистісіньке шарлатанство.

Фото авторки

Дядько прадіда був депутатом Державної думи Російської імперії IV скликання, яке працювало в 1912–1914 роках. Двічі на рік, перш ніж вирушити до Санкт-Петербурга на засідання, він ішов до кам'янецької цирульні, де йому робили пишні бакенбарди за тодішньою модою. А повертався з імперської столиці завжди з подарунками для родини. Георгієві привіз тижневик «Довкола світу», і 16-річному юнакові журнал так сподобався, що він оформив передплату. За тодішнім звичаєм, окремо виписав сам часопис, окремо – шкіряну суперобкладинку для нього. Поки не прийшла, власноруч підшивав журнали грубими білими нитками. Та наприкінці липня 1914 року почалася Перша світова, а вже 2 серпня Подільська губернія стала ареною запеклих боїв між кавалерійською австро-угорською дивізією та зведеною дивізією російської армії. Останній номер «Довкола світу», котрий отримав Георгій Бржосневський, датований 3 серпня 1914 року. На його першій сторінці розмішено маніфест російського царя Миколи II про вступ Російської імперії у війну. Суперобкладинка до Кам'янця-Подільського так ніколи й не надійшла, а передплата закінчилася на царському маніфесті.

Фото авторки

Береги журнальних сторінок подекуди обпалені: мій дідусь Михайло у вісімдесятих невідь чому

спалив у саду за хатою чимало книг із прадідової бібліотеки і старих листівок, уже не дізнатися, від кого й кому адресованих. «Довкола світу» і книжку про королеву Ядвігу польською я вихопила з вогню, а от «Астрономію» Каміля Фламмаріона 1896 року видання не рятувала – красива велика книжка, але майже без картинок. Її обкладинку пам'ятаю досі, ніби й не минуло понад тридцять років від того вогнища в саду. Шкода, страшенно шкода і Фламмаріона, і листівок.

Не було чомусь обкладинки й до велетенського, з пів стола завбільшки, видання «Втраченого і поверненого раю» Джона Мілтона з п'ятдесятьма гравюрами Гюстава Доре. У юні роки мені дуже кортіло акуратно витягти пафосні гравюри, взяти їх у багети й повісити на стіни – добре, що до цього так і не дійшло.

Фото авторки

Але найбільше з усіх реліквій в дитинстві я любила стереоскоп прадіда – 3D-кінотеатр родом із 1904 року. Наш алюмінієвий «The Perfecscope» нью-йоркської фірми «H. C. White Co.» був укомплектований набором листівок-стереопар. Найгарніші, на темно-сірому тлі, мали позаду коментарі англійською та німецькою мовами. Улюбленими були родинні сцени (пишні, важкі вікторіанські інтер'єри – і мати з трьома дітьми й утомленим чоловіком), види Зальцбурга та якесь аристократичне весілля. Деталі іншого життя – сукні, зачіски, дрібнички на туалетному столику – можна було роздивлятися довго. Траплялися й помітно саморобні листівки: холерний барак; верби над ставком; маловиразний будинок серед дерев; чоловік, що позує на верхівці дерева. Деякі фотографії були наклеєні поверх попередніх світлин, і це іноді шкодило стереоефекту. У дитинстві моєї мами жодні гостини не обходилися без перегляду листівок на стереоскопі, які в сім'ї називали просто картинками, і сусіди часто позичали їх у нас на свої свята. У нульових я привезла з блошиних ринків іще кілька стереопар і дуже раділа краєвиду кам'янець-подільського кафедрального храму. Сина забавка, старша за нього на 109 років, не зацікавила. Може, поки що. Хочеться, щоб поки що.

Фото авторки

До речі, так: блошині ринки. Кладовища чужих родинних історій, які притягують, як магніт, – і вже замотуєш у светр, щоб не побилися в дорозі, сільничку з Маастрихта чи красиву старовинну тарілку з Мальме (ручний багаж, у тебе ж лише ручний багаж – але втриматися неможливо). Тільки от ефект антистресу від них значно слабший. Своє спрацьовує могутніше.

Warning: count(): Parameter must be an array or an object that implements Countable in
/home/kairosbo/verbum.com.ua/www/wp-includes/post-template.php on line **284**